

Krigen i Syrien: trender framåt och reflektioner bakåt

av Michael Sahlin

Résumé

The worst time in the Syrian crisis is now, said the UN humanitarian coordinator Jan Egeland recently, referring to the situation in Turkey following upon the new Turkish incursion into Syria, this time the Kurdish dominated canton of Afrin. This was said in spite of the apparent near end of the U.S. led international military struggle against IS or Daesh and gains by the Assad regime, with Russian and Iranian help, in its struggle with insurgents. But the reality is that both in spite of and because of these changes it has to be noted that peace in Syria remains a distant goal, primarily due to the way interest-based diplomacy has turned increasingly complex and destructive, in part a product of an emerging, new U.S. Middle East policy, presumably still contested between State and Pentagon, one which presumes continued US presence in Syria, based on the established system of cooperation with the Kurdish YPG under its broader umbrella SDF (and aiming at countering Iranian influence, protecting Israeli interests, competing with Russian dominance and again questioning the Assad regime.) In view of what we now know about all the disasters that have befallen Syria and Syrians as a result of seven years of brutal war and destruction, could the calamity have been avoided, could the UN Security Council have acted more wisely?

NÄR AVGÅENDE PRESIDENTEN Barack Obama skulle lämna över till tillträdande Donald Trump så var det Nordkorea och det nordkoreanska kärnvapenprogrammet – och USA:s motverkansdilemma – som Obama framhöll som efterträdarens enskilt största utmaning. Men Obama-administrationens sista överlämningsärende handlade om Syrien. Avgående nationella säkerhetsrådgivaren Susan Rice hade ett förslag att överlämna till efterträdaren Michael Flynn: att USA i den fortsatta, starkt prioriterade kampen mot IS skulle satsa på samverkan med den syrisk-kurdiska milisen YPG (People's Protection Unit) såsom de "boots on the ground" man nu insåg krävdes, utöver de massiva flygin-satserna, för att kunna betvinga och besegra den jihadistiska terrorgruppen.

Flynn gav ett avvaktande svar, naturligt nog med tanke på hans bakgrund. Sedan denne general avslöjats med att inte ha san-

ning som sin bästa gren, enligt både FBI:s och vice-president Pence's synnerliga mening, och därför fått rekordtidig presidentiell fot framkom ju tydliga uppgifter om att han inte bara haft otillbörliga kontakter med ryska vederbörande utan också stått i sold hos Erdogans Turkiet. Det hade bl a förmärkts genom den artikel Flynn lät publicera på själva valdagen med starka förord för att USA borde bejaka den officiella turkiska berättelsen om bl a varför ett amerikanskt samarbete med de syriska kurderna inte var tillrådligt. Och känt var förstås redan då att Ankara absolut inte uppskattade ett sådant samarbete, i kampen mot IS. Så det var inte minst genom Flynn's roll och utnämning som president Erdogan och hans närmaste, hjärtligt trötta på Obama-teamets kallsinnighet, hade stora förväntningar på att Obamas sorti och Trumps tillträde skulle innebära ett lyft och en lättnad.

Men så blev det inte – bara något år efter Flynns snöpliga avgång har det skett flera scenförändringar i regionen och särskilt i Syrien. I skrivande stund, medio februari 2018, är läget i stort mer komplicerat än kanske någonsin, trots att IS efter lång och seg och kostsam strid så när besegrats. Och avgörande för denna utgång var just samarbetet mellan USA och den USA-ledda stora koalitionen (där Turkiet utgör motvillig medlem!) och de kurdiska styrkorna, enligt Obama/Rices rekommendation till Trump/Flynn, samtidigt som relationen mellan de Nato-allierade USA och Turkiet hamnat i en ”all time low”. Sedan Erdogan, nu djupt frustrerad över Trump/USA:s sätt att säkerhetspolitiskt nalkas frågan om hanteringen av kvarlåtenskapen efter IS-kriget, i dagarna valt att förhandla med Putins Ryssland om tillstånd att militärt intervensera i nordvästra Syrien för att komma åt YPG så framskymtar t o m risker för direkta sammanstötningar mellan amerikanska, i varje fall USA-stödda, förband och den turkiska armén.

Samtidigt aktualiserar ett ännu oklart mått av ryskt militärt stöd till den turkiska operationen ”Olivkvisten” (Olive Branch) tankar om det otänkbara: det bisarra i att Natos yttre gräns offensivt överskrids och försvaras till följd av beslut och åtgärder med bas i Moskva. Det till Syrien utlokaliserade ryska luftförsvaret (S-400 m m) har ju vetomakten över turkisk-syriskt gränsöverskridande, oavsett hur den samlade (norskledda) Nato-ledningen sedan må grunna över artikel 5:s tillämplighet i detta synnerligen komplicerade fall.

Detta betyder att i regionen de flesta av de ursprungliga problemen kvarstår olösta, samtidigt som ytterligare komplikationer tillkommit under den sjuåriga syriska tragedins koreografi. Nu, i skrivande stund, är läget, i olika koncentriska cirklar (beroende på hur brett man definierar ”Mellanöstern”

och vilket delproblem som fokuseras), så tillspetsat, tilltrasslat och spänt att det blivit dags att inse, också i Sverige, att här inryms en problempotential med faktiskt global räckvidd.

Smärtsamt uppenbar för alla och envar är, för att lyfta en aspekt, diskrepansen mellan å ena sidan alla ytterst kännbara sätt varpå Mellanöstern påverkar Europa och europeisk säkerhet i vid mening, å andra sidan den paterade europeiska oförmågan att för egen del göra något åt saken. Just den aspekten kan sedan utvidgas till att inkludera USA och den samlade västliga responsförmågan, den som nu präglas av utrikespolitisk transatlantisk oenighet (Iran-avtalet, Israel-Palestina, m m) och samtidigt av minskande amerikanskt reellt inflytande i regionen, ställt i relation till Ryssland. Det sätt varpå nu aktuella amerikanska försök att återta initiativ och relevans tycks skapa ytterligare militär och diplomatisk oreda

En huvudarena i sydöstra Turkiet

Avsikten med denna text är att först, efter denna övergripande lägesbestämning, söka ge en bild av hur de parallella syriska krigen nu tycks utveckla sig och därefter diskutera vilka frågor som redan idag kan ställas och erfarenheter/lärdomar i olika avseende som kan dras, nu när kriget/krigen med vidhängande humanitära katastrofer nalkas år 8, fortfarande utan glimtande gult ljus i tunneln.

Texten inskränks här till att fokusera på Syrien, i självklar vetskap om att mycket av det som sker i Syrien bäst eller endast kan förstås i ljuset av parallella utvecklingar i Irak, m fl grannländer. I självklar vetskap också om att huvudarenan för den turkisk-kurdiska konflikten (och mer specifikt Ankaras konflikt med PKK, med grenar in i Syrien, och Irak) ligger i Turkiet, sydöstra Turkiet.

Tillkommer den övergripande regionala konfliktdimensionen sunni-shia, med allehanda politiskt relevanta underdimensioner inom särskilt sunni: wahabism/salafism, jihadism, Muslimska brödrskapet, sufism, m m. Allt överlappar och hänger ihop, och har gjort så sedan i varje fall det första världskriget för 100 år sedan, allt det som inför dagens läge utlöstes först av den iranska revolutionen 1979 och därefter av arabvåren 2011 med genomgående tragiska och svårläkta konsekvenser.

Men Syrien, alltså, och huvudsakligen tre samtidiga, parallella och sammantvinnade krig: dels upproret/revolten mot Assad-regimen som blev ett av världshistoriens mest komplicerade inbördeskrig, dels världssamfundets krig mot terrorgruppen som än idag dras med de många namnen, IS, ISIL, ISIS, Daesh, och dels det mer lågintensiva, men när detta skrivs högaktuella, kriget mellan å ena sidan turkiska och Turkiet-stödda styrkor, å den andra kurdiska PYD, med väpnad gren YPG med kvinnlig falang YPJ och den bredare YPG-ledda koalitionen SDF (Syrian Defence Forces).¹ Krigens karaktär bestämdes, och bestäms fortfarande, av dels involveringen av externa regionala och globala aktörer, dels en extrem fragmentering på rebellsidan i den grundläggande huvudkonflikten, för och emot Assad-regimen.²

Som ska diskuteras avslutningsvis och kommer att diskuteras i decennier framöver: hur kunde en så humanitärt katastrofal och säkerhetspolitiskt problematisk händelsekedja tillåtas uppstå? Hade katastrofen kunnat undvikas? Har Syrien-krisen (och Jemen, och Irak, och Libyen, och Somalia, och Afghanistan, och Sydsudan...) gjort oss avtrubbade, har vi i all katastrofkonkurrens tappat förmågan till engagemang och till att se klart?

Utsikter för fred, respektive fortsatt konflikt

Innan vi ställer frågorna om det som är och har varit, och diskuterar erfarenheter och lärdomar, först några ord om hur utsikterna till fred (alternativt fortsatt konflikt) ser ut i början av 2018, strax före början på kriget/krigens ofattbara åttonde år.

Först en erinran om hur aktörsbilden ser ut, efter alla dessa år av krig.

Den USA-ledda anti-IS koalitionen, gradvis utväxt till att bestå av 74 länder och internationella organisationer ("partners united in defeating global terrorism") hävdar nu att man återerövrat 99 procent av det territorium IS som mest kontrollerade i Irak och Syrien, efter den smått otroliga maktutbredningen 2014. Ryssland har, med varierande grad av seriositet och takticitet, samverkat med koalitionen i kampen mot IS, liksom Iran. Men med kriget mot IS till synes i allt väsentligt vunnit i Irak och Syrien, till ett oerhört högt pris (se nedan) – och med läxor från Irak och Afghanistan, lärda när det gäller att inse vad som krävs för att förhindra den aggressiva jihadismens återuppstående – återuppstår nu alla övriga, och uppstår nytillkomna, konflikter med full kraft.

Rysslands ingripande i det syriska inbördeskriget hösten 2015 vände som vi minns kriget till Assad-regimens fördel. Dessförinnan hade krigsförloppet utvecklats så att regimen sommaren 2015 såg ut att falla, samtidigt som djup ambivalens verkade prägla Obamas USA och övriga västländer. Kampen mot IS hade kommit att prioriteras, och alternativet till Assad som sammanhållande kraft i ett sammanhängande Syrien ingav glädjelöshet, en vilshenhet beträffande krigsmålen som också grundades i trista erfarenheter av både (de halvhjärtade) försöken att aktivt stödja de olika ("moderata") rebellgrupperna och de rebellstödjande regionala makter-

nas spretiga och vacklande positioner. Det ryska ingripandet på Assads sida bäddade också för Irans inträde på den syriska arenan. Dessa utvecklingar banade sedan väg för ett läge – i fördjupad undran över USA:s vilja och förmåga att göra skillnad i steget från Obama till Trump – där initiativet till en slags fredsprocess hade övergått från Genève (FN) till Astana/Sochi i rysk regi, baserad på ett rysk-iransk-turkiskt samarbete, efter östra Aleppos fall i slutet av 2016.

Aktuell militärgeografi och uppflammande brandhärdar

Denna process hade ett år senare, i slutet av 2017, utmynnat i ett Syrien militärgeografiskt bestående av dels stora områden återtagna av regimen med hjälp av ryskt flyg och markstyrkor med stöd av iranska och Iranstödda förband, inklusive Hizbollah från Libanon, dels områden i östra/nordöstra Syrien som med amerikanskt (koalitions-?) flyg- och specialförbandsstöd kontrollerades av kurddominerade styrkor (med som dominerande militär faktor), och dels ett antal ”de-escalation zones”, framförhandlade trilateralt mellan Moskva, Teheran och Ankara i Astana-processen, och i ett fall, intill Jordanien/Israel, direkt mellan USA och Ryssland.

Endast i dessa zoner var det nu fråga om att rebellgrupper hade den faktiska kontrollen, och förhandlingar, t ex i Genève, om politisk förhandlingslösning och övergångskompromiss var nu i praktiken inskränkta till att handla om denna, nu starkt reducerade delmängd. Och vad värre var, i den största och viktigaste av dessa zoner, provinsen Idlib – nära turkiska gränsen den internflyktingpackade, HTS-dominerade och tilltänkt Turkiet-övervakade zon som alla visste skulle bli särdeles svår att hantera – och intill den nu konfliktdrabbade kurdiska

”kantonen” Afrin, dominerades rebellsidan av f d Al Qaida-anknutna jihadistgruppen Hayat Tahrir al-Sham (HTS); ett – tillsammans med IS – internationellt legitimt mål för fortsatta ryska (och västliga) attacker oavsett vapenstilleståndsarrangemang i övrigt. Med andra ord i grunden råder samma militär-diplomatiska dilemma som plågat alla andra försök till vapenstillestånd för humanitär undsättning: hur skilja på vapenvila gentemot somliga och fortsatt anti-terror-kamp mot (de inbäddade) andra, och hur komma överens mellan de stridande parterna om distinktionen.

I kontrast mot förväntningar/förhoppningar om att ett nästan besegrat IS-kalifat (och en militär regimseger till synes inom räckhåll) skulle innebära ett tecken antligen på att en avveckling av de syriska krigen höll på att realiseras, förefanns i en annan lägesbestämning medio februari 2018 i den falnande syriska glöden ett antal uppflammande brandhärdar, återspeglade gamla och nya sprickbildningar. De är det turkiska angreppet mot kurdiska YPG i Afrin, försök från den syriska armén med allierade till återerövring av Damaskus-förorten Östra Goutha och offensiv (trots de-eskalationsavtalet mellan Ryssland, Iran och Turkiet) mot HTS och andra i Idlib-zonen,

och så nya strider i den fortsatt strategiskt delvis oklara östra landsdelen, uppblussande strider mellan IS-rester, USA-stödda YPG/SDF och Assad-lojala, Iran-stödda enheter, m fl. Och parallellt och samtidigt med detta en tendens till upptrappade israeliska flyg-angrepp mot företrädesvis Iran-relaterade mål inne i Syrien, indikerande en övergång till mer aktivt israeliskt ingripande i den syriska krigsdynamiken.

Dessa strider syntes vid denna tid också manifesteras det infernaliskt motsägelsefulla i hela Astana-konceptet med de-eskaleringszoner. Det kunde presenteras (västerut) som

en realistisk väg att finna fram till allsyrisk eldupphöröverenskommelse och på så sätt väg till humanitär räddning och konkreta fredsförhandlingar. Men i praktiken kunde konceptet i sin faktiska tillämpning konstateras vara en metod att snarare bana väg för Assad-regimens fullständiga militära seger och politiska legitimering, genom successiv utmanövrering av resterande rebellgrupper och skickligt utnyttjande av Assad-motståndets blockering och strategiska paralysering.

Den fortsatt trassliga syriska scenen gör det nu svårt för Putins Ryssland att ta steget vidare – från ett segerrikt militärt ingripande, därtill med tillfälle att både visa upp och krigstesta rysk militär och militärindustriell förmåga, inklusive uppskattningsvis 150 nya vapensystem, och manifesteras diplomatisk vilja och förmåga inför en vilsen västkant – till en framförhandlad och internationellt legitim fred, helst utan ryskt ansvar för återuppbyggnadens kostnader. Därav samarbetet med (Iran och) Turkiet, därav intresset för visst elementärt samarbete med USA, och därav en rysk önskan att Astana-resultaten ska välsignas och legitimeras i det FN-ledda Genève-formatet. Därav en rysk öppenhet för att freden, om och när den kan säkerställas, sist och slutligen måste ges optiken av politisk kompromiss och all-syrisk transitionslösning. Därav det ryskledda arbetet med en ny syrisk författning och, starkt ogillat i Ankara, ett insisterande på att även de syriska kurderna måste ges säte och stämma i en slutöverenskommelse. Och därav den i slutet av januari genomförda särskilda fredskonferensen i ryska konferensmetropolen Sochi med ytterst selektivt deltagande från de stridande parterna och starkt ifrågasatt legitimitet i förhållande till den de Mistura-ledda FN-processen i Genève. Men därav nu – till följd inte minst av aktuella turkisk-amerikanska mellanhavanden – också uppenbar rysk villrådighet om vägen vidare.

Turkisk intervention i Afrin

Det i januari 2018 inledda turkiska militära ingripandet i den kurddominerade Afrin-kantonen som rört till det rejält i den syriska myrstacken var det fjärde gränsöverskridandet av den turkiska armén under den syriska krisen.

Nr ett var en operation 2015 för att undsätta en truppstyrka som bevakade ett seldjukiskt minnesmärke (Suleiman Shah) inne i Syrien och flytta detta till ett säkrare ställe nära gränsen. Den gången skyddseskorterades undsättningsstyrkan just av YPG, just i Afrin (!). IS och Al Nusra var hotet. Men det var då.

Sedan följde Operation Euphrates Shield i augusti 2016, någon månad efter det beramade kuppförsocket i Ankara. Den operationen skedde, efter vaga klartecken från Moskva (som där och då ägde och fortfarande äger luftherraväldet) och i någon mån även Washington, med det uppgivna syftet att dels jaga bort IS från gränstrakterna och dels bestrida YPG:s möjligheter att koppla samman de östliga kantonerna (Kobane och Jazira) med den längst i väster, just Afrin. De hårda och månadslånga striderna mot IS särskilt om staden Al Bab kostade den turkiska armen 70 man i stupade, och deltagande enheter ur Fria syriska armén långt fler. Operationen efterlämnade staden Manbij (som Erdogan nu hotar att angripa) som en mellan Turkiet och USA olöst tvistefråga, än idag under USA-stödd YPG-kontroll.

I höstas handlade det om att med begränsad styrka dra in i Idlib-provinsen, men nu under det trilaterala rysk-iransk-turkiska de-eskalationsavtalet, att övervaka vapenvilan, trots begynnande strider mellan Assadstyrkor och jihadistiska HTS, m fl.

Och så nu ”Olivkvisten”, den utomordentligt kontroversiella interventionen i Afrin med det deklarerade syftet att där tillintetgöra

YPG, USA:s samarbetspartner i den avklingande kampen mot IS. I turkisk regimretorik åsyftar benämningen olivkvist de uttalade målen att befria Afrin från terror/terrorister och därmed skapa utrymme för områdets återlämnande till sina ”rättmätiga ägare”, inklusive återvändande syriska flyktingar, interna som externa. Den pedagogiska utmaningen för Ankara har härvid varit att trovärdigt utmåla operationen som ett svar på ett faktiskt, militärt tillämpat, terrorhot mot turkiskt territorium från YPG:s sida, motsvarande vad som inom Nato och i internationell rätt krävs vid återopande av rätten till självförsvar. Och här står turkiska påståenden om inflygande YPG-missiler mot kurdiska (m fl) försäkringar om att inga aggressionshandlingar korsat gränsen från Afrin in på turkiskt område före den turkiska interventionen.

Det ska här erinras om den sedan länge etablerade turkiska traditionen av flynggrepp över den irakiska gränsen, mot PKK:s högkvarter i Quandil-bergen i norra Irak, decennielånga perioder av angrepp som vunnit en form av regional sedvanerättslig legitimitet.

Det ska också påpekas att dessa olika interventioner, överlagrat pågående strider av varierande intensitet mot PKK inne i Turkiet, oundvikligen tär hårt på den turkiska armén, TSK, redan hårt ansatt och demoraliserad av alla utrensningar efter kuppöversöket sommaren 2016, och med förnyad intensitet involverad i vardagskonflikter i Egeiska havet med grannlandet, tillika Nato-kollegan, Grekland.³

Uppdelning med Euftrat som gräns

Sedan Trump-administrationen fullföljande företrädarens linje, konkluderat att den fortsatt prioriterade kampen mot IS förutsatte pågående och utvidgat stöd till YPG och

därtill senare formellt beslutat att upphöra med det militära stödet till anti-Assad-rebellgrupperna har förutsättningarna för dagens komplexa situation skapats, bland annat innebärande en slags amerikansk-rysk östvästlig flygoperativ dominans- eller intressefärsuppdelning med Euftrat som gräns.

Samarbetet med YPG (eller SDF, Syrian Democratic Forces som är den alternativa benämningen för att markera att även andra än kurdiska styrkor ingår) är nu det instrument som Washington, utöver sin allmänna diplomatiska och ekonomiska tyngd, de facto förfogar över vid främjandet av de på nytt utvidgade mål som utrikesminister Rex Tillerson och försvarsminister James Mattis sedermera angivit: att uthålligt motverka att IS-hydran sticker upp ett nytt huvud någonstans i regionen, att bestrida Putins Ryssland full dominans i landet, att hindra och tillbakapressa Irans militära positionsframflyttningar i Irak och Syrien och att skydda Israel från ett genom Syrien-kriget stärkt Hizbollah, och att, möjligen, visa YPG och andra liknande aktörer att det lönar sig att offra sig för USA:s krigsmål. Offret har ju bl a bestått av att YPG, inom ramen för det etniskt breddade SDF, tagit på sig uppdraget att ”oegennyttigt” bekriega IS även långt utanför de kurdiskdominerade områdena (”Rojava”) såsom vid återerövringen av Raqqa och Deir ez-Zor. långt i från ”kantonen” Afrin i sydväst.

Men då hamnar US å andra sidan som vi sett i allvarlig intresse- och strategisk konflikt med Nato-kollegan Turkiet och skapar ett problem också mellan Turkiet och Nato. Detta, eftersom den turkisk-amerikanska osämjan om nutid och framtid i Syrien (och om skillnaden mellan huvudsak och bisak), överlagrat ett antal andra problemfrågor i relationen, pressat Turkiet att kompensatoriskt utveckla ett långsiktigt förmodligen ohållbart men kortsiktigt taktiskt fördelaktigt

samarbete med Svartahavsgrannen Ryssland. Till bilden hör också den inrikespolitiska fördel Erdogan och hans närmaste drar av den nationalistiska mobiliseringen i Turkiet kring ledningens expansiva utrikes säkerhetspolitik och även Turkiets ambivalenta hållning till regionens andra icke-arabiska stormakt, shia-landet Iran, nu utpekad av både Israel och USA (och Saudiarabien) som regionens huvudproblem.⁴

Så trots att den regimstödande sidans omfattande militära framgångar, och rebell-sidans försvagning, internationella övergivenhet och fortsatta splittring. tyckts leda till allmänt avmattade stridigheter och därav följande potential för förbättring av det humanitära undsättningsarbetet i Syrien – och öppningar för fredsförhandlingar på riktigt, enligt optimisterna – ser freden avlägsen ut medio februari 2018. Internationaliseringen av det syriska ombudskriget eller -krigen har gjort Syrien till en arena för alltmer komplexa och alltmer oförenliga regionala och globala intressen, med tilltagande risk för att det kommer ta år, kanske många år, att skapa ny stabilitet genom sammanjämkande av ryska, amerikanska, turkiska, israeliska, saudiska, europeiska m fl – och syriska (i den mån syrier alls tillfrågas) – intressen.

Nya och nygamla trender i det nya läget ”post-IS”

Det måste här och nu tilläggas att det nya än mer komplicerade spelet om Syrien ”efter IS” också tycks lägga grunden för en viss renässans för de tidigare, hittillsvarande konfliktmönstren. Med detta avses flera olika trender.

En sådan trend, fortfarande mer som risk och farhåga än som påtaglig realitet, följer av den främst av USA påtalade risken att det övriga tumultet, och nu senast det turkisk-kurdiska kriget i Afrin, trots allt ska ge IS en

chans att återkomma på banan, såsom skedde i Irak efter USA-invasionen 2003. Även om ingen tror att en IS-återkomst ska kunna ske med 2014 års förbluffande storskalighet så vore det illa nog och demoraliserande nog om IS skulle återkomma som destabiliserande militär faktor, i Syrien, kanske också västra Irak, till ideologiskt stöd för terrorattacker också utomlands. Och i det perspektivet får man inte glömma att det ju finns även annan militant, väpnad jihadism, och särskilt då Al Qaida-avläggaren och f d Al Nusra, Hayat Tahrir al-Sham (HTS), som nu utgör den stora huvudvärken i Idlib nära turkiska gränsen, under turkisk övervakning men under förnyat angrepp av ryskt flyg och Assad- och Iranstödda styrkor. En strategisk samverkan mellan de tidigare konkurrerande IS och HTS i en nästa konfliktfas är inte svårt att föreställa sig.

Den gåtfulla turkiska interaktionen med HTS i dragkampen om Idlib återspeglar fö en längre historia av ambivalenta, tvetydiga turkiska förbindelser med floran av mer eller mindre radikala islamistiska grupperingar i krigens Syrien (inklusive IS?), en ambivalens som manifesterat Turkiets särskilda intressen och bekymmer som grannland och transitland och Ankaras långvariga, jesuitiska prioritering av målet att störta Assad.

En annan trend framskymtar i den Tillersonska Syrien-politikens förnyade anti-Assad-betoning, denna jämfört med intrycket senare år av gradvis praktisk amerikansk anpassning till det efter den rysk-iranska interventionen skapade läget på marken och det fruktlösa i att fortsätta kräva Assads avgång och politisk övergångslösning (à la Genève-processen). Det är något som också uppmuntrat Erdogans Turkiet att på nytt skärpa ton och åtgärder mot Assad-regimen, oaktat samarbetet med Moskva och Teheran som fortsatt stöder Assad och trots oenigheten med USA om andra Syrien-frågor.

Detta sammanhänger med en tredje trend, Fria Syrisk Arméns (FSA:s) återuppsyckande efter år av retorisk haussning men faktisk marginalisering, som reell militär faktor och aktör – nu tydligen som resultat av en diskret men målmedveten turkisk satsning på ett ”FSA” som förtrupp för den turkiska armén i dess olika interventioner (Afrin, Idlib, m m). FSA:s initiala image som den icke-jihadistiska rebellrörelsens flaggskepp – den kraft som till följd av förväntade massavhopp från Assads armé i krigens inledande år och som i västliga förhoppningar och efter rätt massiva stödinsatser tänktes utgöra den väpnade stommen i Syrien efter Assad – hade ju på senare år kommit att bytas av stämpeln som en rätt betänkelig soldatesk av begränsat militärt värde, med humanitärt bekymmersam framfart. Turkiets användande i sina interventioner av FSA som förtrupp framför den turkiska armén har uppenbarligen inte stärkt Turkiets legitimitet som interventionist, särskilt inte i den nu aktuella Afrin-operationen som t o m kommit att omges med rykten om att FSA i denna tappning även berett flyktade IS-krigare en uppgift och en tillflyktsort.

Därav, i hög grad, USA:s kallsinne, förr och nu, inför Ankaras upprepade propåer i olika skeden om att USA i den avgörande offensiven mot IS i Syrien borde samarbeta med sin allierade Turkiet och dess förtrupp FSA och överge det upparbetade operativa samarbetet med (det sekulära) YSP – terrorister enligt Ankara, krigsdugliga, sekulära och västsinnade vapenbröder och omistlig tillgång i kampen mot IS enligt Washington.

Genève-rundorna och den illusoriska förhandlingskompromissen

Att USA i sin trevande nya Syrien-politik à la Tillerson nu åter talar om att en nödvändig politisk lösning förutsätter att Assad bugar

sig ut från scenen har flera bottnar och flera konsekvenser. En är kopplad till den global-diplomatiskt annalkande frågan om ansvaret för de astronomiska kostnaderna för återuppbyggnaden av det söndertrasade Syrien, det ansvar som det internationella samfundet inte kan undgå att adressera, om inte annat som handlingsväg för att hantera den Syrien-relaterade flyktingkrisen – biljonbelopp för återuppbyggnad och omhändertagandet av miljontals människor. Men det ter sig extremt svårt för USA och västvärlden i stort att politiskt acceptera och motivera att finansiera återuppbyggnaden i ett Syrien fortsatt styrt av den för krisen huvudansvarige. Tillkommer så att en amerikansk Syrien-politik (och Israel-politik) som syftar till att trycka tillbaka iranierna och hålla ryssen stängna (och turken lugn) inte har utrymme för en rysk-iranskt kontrollerad marionettregim i Damaskus, en regim som därtill skulle framstå som något av ett monument över amerikanska säkerhetspolitiska tillkortakommanden i den känsligaste av regioner.

En fortsatt, och fortsatt relevant och legitim, FN-process i Genève förblir sätet att bestrida Putin herraväldet över fredsprocessen i Syrien, och i Genève-spåret gäller fortsatt att fred förutsätter kompromiss som förutsätter att Assad ersätts av någon form av övergångsregim. Men även om just detta element må uppskattas i Ankara (och Riyad, och Tel Aviv) så uppskattas det garanterat inte i Moskva och Teheran. Helt klart är hur som helst att ett villkorande av stödet till återuppbyggnaden kommer att en central faktor i det fortsatta förhandlingsspelet.

Problemet här är dock den steg för steg växande klyftan mellan den förhandlingskompromiss som i Genève/Wien alltjämt tilltros nödvändig att utgöra grunden för den politiska lösning som ska göra slut på kriget/krigen, och den förändrade läget på marken i olika avseenden, med radikalt för-

ändrade styrkeförhållanden mellan de parter som tänks kompromissa om de existentiella huvudfrågorna. Problemet är också att även Assad-kritiker i landet och i världen lär ha svårt nu, än svårare än i tidigare skeden, att uttala en grundad mening om hur en alternativ regeringskonstruktion skulle se ut, och tänkas komma till stånd – i ur katastrofhanteringssynpunkt rimlig tid.

Och så har vi alltså den kurdiska aspekten/komplikationen, den fråga som i nuläget spetsat till hela den syriska ekvationen och ytterligare spätt på spänningen mellan de allierade Nato-länderna USA och Turkiet, och då är det hög tid att peka på och väga in även *den israeliska faktorn*. Trump-administrationens nya Syrien-politik i vardande dikteras i hög grad av dess generellt pro-israeliska hållning: strävan att skydda Israel från de kombinerade hoten från ett expansivt Iran och ett krigsvant och missilladdat Hizbollah och av inte minst det skälet prioritera målen att tvinga bort iranska och pro-iranska styrkor från syriskt, särskilt sydsyriskt område. Vi erinrar oss här att Netanyahus Israel var det enda land i världen som hösten 2017 uttryckligen stödde kurdiska KRG:s i norra Irak folkomröstning om självständighet. Skälet var den israeliska preferensen för en kurdisk lösning från det Iran- och shia-dominerade Irak, såsom säkerhetsbuffert mot Iran.

Nu verkar det på motsvarande sätt handla om preferensen för en kurdisk, USA-stödd buffert i östra och nordöstra Syrien, en buffert mot befarade/konstaterade iranska strävanden att med hjälp av Assad-regimen i Damaskus och Hizbollah i Libanon etablera en säkerhetspolitisk korridor hela vägen från Teheran till Medelhavet, ett existentiellt hot mot Israel (att funktionellt jämföra med Turkiets farhåga för en autonom kurdisk korridor längs större delen av den 90 mil långa turkisk-syriska gränsen).

Och för det, tänkte man, är det rationellt och nödvändigt att investera i redan gjorda investeringar i det etablerade amerikansk-kurdiska samarbetet i den del av Syrien som i tentativ amerikansk-rysk ”understanding” utgör överenskommen amerikansk militär intressesfär öster om Eufrat. Men då uppstår alltså å andra sidan en starkt önskad turkisk-amerikansk konflikt, som vi sett. Och inte bara det, från både Moskva och Teheran signaleras protest mot amerikansk avisering av planer på permanent närvaro i amerikansk ”okkupation” av, det oljerika östra/nordöstra Syrien. För turkiskt vidkommande vore det särskilt oacceptabelt i den utsträckning amerikansk maktprojicering innebär stärkande och legitimering av kurdiska politiska strävanden. Som i sin tur återverkar på existentiellt känsliga förhållanden i den ofärdiga stats- och nationsbyggarprocessen i det janushövdade Turkiet, med ett ansikte blickande västerut, ett annat österut.

Konklusioner om läget efter sju års krig: några huvudpunkter

Summerar vi detta försök till lägesbestämning, Syrien ”post IS”, så handlar det, bland annat, om dessa punkter:

- Begreppet ”post-IS” summerar att det tagit den USA-ledda koalitionen, i någon mån tillsammans med Ryssland och Iran, uppåt fyra år att med stora insatser och stora (särskilt kurdiska) förluster besegra IS-kalifatet i Irak och Syrien, även om fickor finns kvar liksom risker för IS’ återkomst, möjliga fusionering med andra jihadistgrupper och troliga angrepp och etablering utanför regionen. Men med IS-hotet starkt reducerat tränger sig landets övriga, länge åsidosatta, problem på med full kraft; ombudskriget i Syrien ter sig nu snarare mer än mindre militärpolitiskt tilltrasslat, med en ny, flerdimensionell dynamik igångsatt, en dynamik med global räckvidd;

- Efter lång amerikansk tvekan – som bidragit till att släppa fram rysk militär och diplomatisk dominans, släppa in iranska stridskrafter och till synes låta Assad slippa undan – tycks Trump-administrationen av ett antal här ovan diskuterade skäl nu ha bestämt sig för att med större kraft återinträda på den syriska banan, även om närmare besked om mål och medel ännu utestår. Fullföljandet därvidlag av samarbetet i östra/nordöstra Syrien med kurdiska YPG inom paraplyformatet SDF innebär kollision med turkiska intressen vilket tillsammans med återupptagna krav på Assads avgång innebär kollisionskurs även mot Moskva, en Nato-politiskt oönskad trend mot ökat turkisk-ryskt samarbete, och kollisionskurs även mot Iran, med resulterande risker även för kärnteknikavtalet.

Ännu utestående närmare besked om amerikanska avsikter när det gäller att navigera i regionens brottsjöar återspeglar ännu utestående slutlig avdömning i en pågående dragkamp i Washington mellan Pentagon/CENTCOM (som fortsätter prioritera den militära kampen mot IDS, m fl) och utrikesdepartementet (som fått anledning att oroa sig över bredare säkerhetspolitiska vägvalsdilemman). Samtidigt reses tydliga frågetecken i den amerikanska kongressen. På vilken legal grund tänker sig Trump-administrationen att militärt permanenta närvaron i Syrien post-IS och fortsatt i konflikt med regimen i Damaskus? Samtidigt förmerar sig tecknen på att en därvidlag förlösande formel kan bli att – likt vad som skedde i april 2017 – en regimanvändning av kempvapen, klorin eller t o m sarin kan bli den ”game changer” (jfr Obama 2013) som föranleder och till synes legitimerar ett mer fullskaligt amerikanskt militärt ingripande mot Assad.⁵

- Med nuvarande militära och diplomatiska läge ter det sig oaktat all retorik ännu

ovisst om Syriens territoriella integritet, ett sammanhängande intakt Syrien, till sist kommer att bli resultatet av de många åren av inbördes- och ombudskrig på de olika fronterna. Avgörande i det storpolitiska spelet om detta kommer att bli inte minst den kurdiska faktorn, t ex om den turkisk-kurdiska konflikten till sist avgörs med grannländernas och stormakternas införståddhet genom en uppgörelse mellan Assad-regimen och de olika kurdiska fraktionerna, inklusive PYD/YPG. Detta förutsätter dock ett närmande med stormakternas införståddhet mellan Ankara och Damaskus, vilket i sin tur förutsätter viss minimal samsyn mellan Washington och Moskva om rambetingelserna för en fredlig avveckling av kriget/krigen. I fråga om denna eventuella samsyn har Putin den taktiska fördelen gentemot Trump att Ryssland i Syrien opererar på inbjudan av den ”lagliga” regeringen – den faktor som för USA:s del gör den legala skillnaden mellan Irak och Syrien.

- Men i avvaktan på allt detta, och med Assad numera till synes ohotad i den interna striden: fortsatt krig mellan parterna i Idlib (turkiska armén, syriska armén, ryskt flyg, jihadistiska HTS, Fria Syriska armén, m fl), med fortsatt extrema humanitära konsekvenser och flyktingrörelser, fortsatt krig i enklaver som Östra Goutha nära Damaskus, fortsatt krig mot rester av IS, och nu fullt krig mellan turkar och kurder uppe i Afrin, med risker för spridning (till amerikanskt bekymmer) av dessa strider österut, till staden Manbij och andra platser där amerikansk militär finns inbäddad och närvarande. För den turkiska statsledningens del har operationen för övrigt givit ett tillfälle att stolt visa upp prov på den oberoende turkiska försvarsindustrins innovations- och produktionsförmåga, en ”show” funktionellt jämförbar med rys-

sarnas försvarsindustriella uppvisning i övriga Syrien.

- Mycket av det som sker handlar, måste man här tillägga, också om parternas konkurrens om kurdiska YPG:s position och militära resurser (det samlade SDF omfattar uppskattningsvis 50 000 numera förhållandevis vältränade och välbeväpnade soldater, alltså en betydande styrka, i varje jämförelse). Huvudspåret är förvisso anknytningen till USA, och ett skäl för USA att trots turkiska krav inte överge YPG torde vara en farhåga att YPG i stället vänder sig till ryssarna (som redan har goda kontakter, trots Ankaras ogillande), eller hittar stöd i Teheran, eller gör upp med Assad. Att navigera mellan Ankara och ”Rojava” i ett post-IS läge är därför inte (längre) enbart, eller ens främst, en moralfråga.

Omfattande stridshandlingar som fortsatt driver hundratusenden ytterligare på flykt, och omfattande potential för ytterligare militära, militärpolitiska och diplomatiska förvecklingar framöver, detta är vad som bjuds, som det verkar medio februari 2018. ”Nu är Syriens kanske värsta tid”, sade FN:s humanitära samordnare Jan Egeland nyligen. Instämmande kommentarer har inströmmat sedan dess.

Denna översikt och lägesbestämning utmynnar, med all tänkbar gardering för allt okänt som kan inträffa, som synes i konklusionen att risken för ytterligare krigiska komplikationer, ett förvärrat krigstillstånd, är större än möjligheten att tolka det som nu sker som början på slutet på Syriens sammankopplade krig.

Tillbakablickandets och rannsakanndets struktur

Hade katastrofen kunnat undvikas? Vad säger de tre FN-medlarna idag? (Hur länge orkar de Mistura?)

Den övergripande reflexion man vid återblick på den syrisk katastrofens bakgrund och utdragna förlopp kan göra må vara både banal och beskäftig men likväl relevant: vad kan vi nu, i vetskap om all förödelse i och utanför Syrien som ofattbara sju års krig förorsakat, säga om hur katastrofen kanske hade kunnat undvikas och om vilka lärdomar som eventuellt kan dras i fråga om andra liknande mänskliga katastrofer? Detta kommer naturligtvis att diskuteras i generationer framöver, givet den syrisk krisens unikt destruktiva karaktär. Men några saker kan kanske sägas redan nu, om än i viss efterklokhet.

För att kunna göra det krävs att man erinrar sig den syrisk krisens (de huvudsakligen tre krigens) viktigaste skeden eller stadier. Efter sju år av bakslag, besvikelser och frustrationer, med ständigt ökade siffror för dödsoffer och intern- och externflyktingströmmar, kan det vara svårt att längre minnas alla märkliga stadier, scenväxlingar.

Men ett sätt att skapa struktur bakåt är att erinra om de tre FN-medlare som passerat revy; först Kofi Annan (februari-augusti 2012), sedan Lakhdar Brahimi (2012–2014) och sedan och fortfarande, med anmärkningsvärd uthållighet, Staffan de Mistura. Både Annan och Brahimi kastade in handduken med bittra kommentarer över hur låsningarna i FN:s säkerhetsråd gjort det hopplöst för det internationella samfundet att förhindra en successiv förvärring av Syriens militära, politiska och humanitära kris, trots stora ansträngningar i Genève-formatet att förmå parterna och deras stödländer att enas om en skiss till en politisk förhandlingslösning. Men de Mistura kämpar på fortfarande, mot svåra odds – han har nyss avverkat det nionde mötet i FN-regi, fortfarande utan framsteg, fortfarande i oklarhet om vari en – i förhållande till en ständigt föränderlig situation på marken – relevant och realiserbar politisk

kompromiss kunde tänkas bestå. Denna fortfarande baserad på de ursprungliga FN-resolutionernas grundläggande postulat om att en politisk lösning/kompromiss förutsatte regimförändring i Damaskus, m m, med andra ord förhållanden före IS' inträde på banan som huvudproblem och före den ryska interventionen 2015 som förtydligade att Assads bortförande inte (längre) ägde någon praktisk realitet.

Vad säger Kofi Annan och Lakhdar Brahimi idag om hur katastrofen hade kunnat undvikas?

Man kan här också reflektera över ombudskrigets grymma verklighet och utdragna förlopp. Kriget har förlängts år efter år genom att aktörer utifrån med egna agendor och med vapenleveranser och på annat sätt stöder respektive sidor, egentligen främst för att tillse att motsidan inte vinner. Men samtidigt sker det tillräckligt halvhjärtat så att stödet inte är tillräckligt för att de "egna" ska kunna vinna. Civildbefolkningen får betala ett enastående högt pris när deras land tillåts bli skådeplats för ett cyniskt spel mellan externa konkurrenter om makt och inflytande i land och region.

Hur som helst, det kommer med säkerhet att under lång tid framöver diskuteras huruvida Syrien-krisen/krigen i första hand representerar en kollaps, ett lågvattenmärke, för den internationella fredsbevarande diplomatin, eller om det rört sig om en problematik som i sin krampaktiga olöslighet snarast bar varsel om en generell ofärdstid i den internationella fredsordningen.

Före och efter Obamas "röda linje", före och efter IS

Ett annat sätt att strukturera återblicken är att tala om före och efter Barack Obamas "röda linje" i augusti 2013. Bakgrunden var ju dels Obamas beslutsamhet, baserad på

företrädarens demoraliserande fiasko i Irak och ty åtföljande folkliga stöd i USA (och Storbritannien) för en "aldrig mer kriga i Mellanöstern"-politik, att undvika militär amerikansk involvering av USA i Syrien (jfr läget i Irak där USA agerade på regimens inbjudan). Dels fanns dramatiska indikationer på att Assad-regimen av svårförklarliga skäl hade använt kemvapen mot civilbefolkningen. Det stämmer nu till eftertanke, snart fem år efter denna händelse, att kriget hade kunnat få ett radikalt annat förlopp om Obama den gången hade fullföljt hotet om militär bestraffning, det hot som han till sist valde att backa undan från. Eftermälet, byggt på all katastrofal utveckling som skett åren sedan dess och som partipolitiserats i och med maktskiftet i USA, må handla om undfallenhet och underlåtenhetssynd, men Obama själv har i en berömd *The Atlantic*-intervju utvecklat varför beslutet att backa den gången var nödvändigt, framsynt och klokt.

Faktum är idag att det förstås inte går att säga hur kriget hade utvecklats om ett storskaligt amerikanskt flygangrepp hade skett, men faktum är också att beslutet hursomhelst symboliserade ett regionalt och globalt förtydligande av en amerikansk beslutsamhet att åtminstone tills vidare avstå från ledartröjan i den regionala krishantering. Spåren från Irak fortsatte att förskräcka. Obama fann det omöjligt att, med stöd i kongressen, skilja mellan flygangrepp för att specifikt bestraffa Assad för kemvapen-användningen och flygangrepp som sätt att handfast ingripa i inbördeskriget.

För det tredje har vi indelningsstrukturen före och efter IS. Om fenomenet IS (m fl namn) finns mycket att säga och många oklarheter och mysterier att klara ut. Men i detta sammanhang handlar det om att i korthet erinra om hur IS' uppdykande på banan fr o m 2014 innebar en total "game

changer”. Detta visade sig på flera sätt men främst genom att a) framtvunga USA:s inträde – trots all tvekan – också på den syriska scenen och därvid etableringen av ett numera alltså starkt kontroversiellt militärt samarbete med kurdiska YPG, b) framtvunga en USA-ledd internationell omprioritering mot IS-hotet, på bekostnad av dittillsvarande likaledes starkt kontroversfyllda stöd till rebellkampen mot Assad, c) internationellt förtydliga en bild (Assads bild) av att alternativen till Assad-regimen var antingen ”somaliskt” (eller ”libyskt”) kaos eller ”afghanskt” jihadiststyre, bådadera från västlig synpunkt av tveksamt mervärde, en konsekvens av den samlade men splittrade rebellrörelsens ”jihadisering”, och d) ytterligare bidra till att skapa en förvirrande och skrämmande bild av ett land i totalt sönderfall.

Före och efter den ryska interventionen

För det fjärde har vi fasindelningen före och efter den ryska militära interventionen hösten 2015, den som så småningom, tillsammans med involveringen av iranska/pro-iranska markenheter och libanesiska Hizbollah, vände kriget till Assad-regimens fördel. I grunden förändrade förutsättningarna för varje tänkbar politisk förhandlingslösning genom att göra det uppenbart för alla och envar, oavsett retoriska utfall och infall, att det inte längre var aktuellt att Assad-regimen skulle se sig ha skäl att godvilligt förhandla om sin egen avgång. Om det någonsin varit det.

Man bör i sammanhanget, för det femte, också nämna Turkiets positionsförändringar i olika steg: först en hård, ultimativ anti-Assad hållning, i militärdiplomatiskt sällskap med Gulf-länder som Saudiarabien och Qatar, och åtföljande öppenhet för samverkan även med radikaliserade, ”jihadiserade” rebell-

grupper (inklusive IS?), sedan en gradvis ökande betoning av kurdiska PYD/YPG som det större, mer existentiella säkerhetshotet i turkisk prioritering, och därpå de olika steg som innebar närmande till Ryssland och fjärande från USA.

Så, givet dessa förlopp, dessa omkastningar och krigsfaser – och i de perspektiv vi nu förfogar över efter sju års krigiska förvecklingar – hade katastrofen kunnat undvikas? Frågan kan ju ställas också i vetskap om att den utveckling som faktiskt skett under dessa år i praktiken är värsta tänkbara, med sju års förödelse, med kanske en halv miljon döda och miljoner skadade, med halva den syriska befolkningen på flykt i landet eller utomlands, varav flertalet för länge sedan torde ha gett upp hoppet om att någonsin kunna återvända, hur eländig flyktingtillvaron än må te sig. Frågan kan därmed också ställas mot bakgrund av krigets/krigens garanterat långvariga konsekvenser, oavsett hur det går med landets territoriella integritet. Tanken svindlar när man tänker på tidsutdräkten – och därmed de långvariga regionala och globala säkerhetspolitiska konsekvenserna – av allt som ska hanteras sedan någon form av fred en dag har uppnåtts, med återuppbyggnad, flyktingåtervändande i förekommande fall, försoning, ansvarsutkrävande, m m.

Allt detta vet vi nu, tillsammans med insikten om allt vi inte vet. Hade det alltså kunnat undvikas?

Blockeringen i FN:s säkerhetsråd

Kanske inte. Svårigheterna har varit överväldigande och svårprognosticerade. Men om president Assads primära ansvar torde grundläggande konsensus föreligga i det internationella samfundet, även inkluderande Moskva mellan skål och vägg. Den bitterhet som finns hos de grupper och schatteringar som offrat allt i motståndskampen bara för att

konstatera att trots hittills sju års förödande krig Assad likväl ser ut att sitta kvar, den bitterheten är väl svår att mäta. Är försoning alls möjlig, kan man fråga, och fundera över jämförelser med länder som Bosnien, Libyen, Somalia och Sydsudan, m fl.

Men sedan bör det tilläggas att stormakterna i säkerhetsrådet bär ett stort ansvar. Som Kofi Annan och Lakhdar Brahimi bevisket konstaterade, var låsningarna i FN:s säkerhetsråd avgörande för krigets förlopp och förlängning. Dessa låsningar grundade sig i att västmakterna i rådet, påhejade av Turkiet och Gulf-staterna, konsekvent krävde Assads avgång som förutsättning för all annan metod för att släcka den syriska branden, något som Ryssland med stöd av Kina lika konsekvent veterade – en grund för efterföljande misslyckanden i den långa raden av fredssamtal i FN-regi, fram till dags dato. Och till grund för anti-Assadsidans hållning låg som vi minns en bedömning, omhuldad inte minst av länder som Turkiet och Saudiarabien utifrån egna agendor, att Assad likt andra autokrater till följd av arabvårens revolutionära kraft stod inför sitt nära förestående fall och därmed kunde bortses ifrån, särskilt som hans brutala sätt att bemöta upproret bedömdes (av Obama och andra) ha berövat honom all legitimitet. Assad-sidans sega motstånd underskattades alltså, även om det sommaren 2015, före det ryska ingripandet, såg ut som att prognosen om hans och hans regims förestående fall skulle besannas.

Denna låsning, och denna kalkyl, kan alltså idag konstateras ha kostat det syriska folket årtal av ofattbart lidande. Därmed är det möjligt att dra slutsatsen att ja, med facit i hand hade stormakterna kunnat agera mer klokt och framsynt. Alternativet till det som skedde hade – kanske – varit en rysk-västlig kompromissöverenskommelse i säkerhetsrådet om att (såg per 2012) rikta ett opartiskt

ultimatum till de stridande parterna – såsom skedde i fallet Sudan-Sydsudan 2012 när helvetet höll på att bryta loss – om att avbryta striderna och respektera vapenvila, och att följa upp ultimatumet med ett beslut om att skicka en bred internationell fredsframtvingande styrka till landet. Det inses lätt att detta alternativ skulle ha inneburit en kolossal samling svårigheter och risker av diplomatisk och militär art. Men det ska ställas mot alternativet, det som skedde. Det är inför vad som ska ske framöver ett beskt piller att svälja, för säkerhetsrådets västliga medlemmar, att den blockering av säkerhetsrådet som man då medverkade till möjliggjort detta antal år av förskräckligt krig, samtidigt som nyckelfiguren Assad med rysk och iransk hjälp fortfarande styr i Damaskus och större delen av ”nyttiga Syrien”.

Frågor kring IS

Sedan tillkommer ju en mängd andra frågor att retroaktivt fundera över. Mycket kommer framöver att handla om IS, monstret som 2014 dök upp från ”ingenstans” – men i grunden som konsekvens av Bush-administrationens fatala invasion av Irak 2003 – och chockerade världen med sin militära framfart och sin historiskt unika grymhet, och som kunde besegras (om ”besegras” är rätt ord) endast med stora militära ansträngningar och genom stora uppoffringar. Hur var det möjligt för denna bisarra företeelse att internationellt rekrytera alla dessa tiotusentals krigare, varifrån fick man sina vapen och sitt militära kunnande (utöver plundringen av Mosul). Hur kunde IS hålla stånd så länge trots 28 000 flygföretag i USA-koalitionens och rysk regi och alla andra insatser?

Vad berättar IS-kriget om det moderna krigets olika dueller? Vad har vi lärt oss om den asymmetriska krigsföringen mellan statliga och icke-statliga krigande parter, och

mellan en part med totalt luftherravälde och en annan part som gömmer sig företrädesvis i urbana miljöer och tillämpar synnerligen okonventionella metoder? Och vad säger fenomenet IS, och Al Nusra/al Qaida, om tillståndet i världen, i detta fall relationen mellan den splittrade islamska arabvärlden och i första hand liberala västdemokratier med imperialism och kolonialism i bagaget? Var, globalt sett, uppgörelsen i Syrien och Irak mellan "världen" och IS det sista eller det första kapitlet i den nya boken? Faktum är att krigen i Syrien producerat ett stort antal människor, många på flykt i andra länder, som utmärks av en vana vid krigarliv och vapenanvändning.

Tankar om terrorism

Tillståndet i världen efter den 11 september 2001 handlar mycket om begreppet och företeelsen terrorism i modern tappning. Syrienkrigen aktualiserar en bredare trend där det globalt upplevda terrorismproblemet å ena sidan skapar ett rum för samarbete mellan annars svårharmoniserade parter, å andra sidan ett uppenbart och rätt massivt politiskt missbruk, i och med att det numera, mer än förr, ter sig internationellt legitimt att stämpla politiska motståndare som terrorister värda att bekämpa. För Assad är alla väpnade motståndsgupper "terrorister" som ska bekämpas, medan övriga parter i det syriska virrvarret har varierande, intressestyrda definitioner, så att en ledande huvudvärk i det internationella fredsarbetet hela tiden har varit just detta: vem är terrorist som det är legitimt att flygbomba, och vem är det inte?

Vad innebär omständigheten att Al Qaida-avläggaren Hayat Tahrir al Sham allmänt stämplas som terrororganisation (till skillnad från Ahrar al Sham som förblivit ett omstritt fall) för genomförandet enligt den trilateral

Astana-överenskommelsen om Idlib (där HTS dominerar bland rebellgrupperna mitt ibland mer än 2 miljoner utsatta civila) som en s k de-escalation zone? Vad säger det om Turkiet som aktör i Syrien att den turkiska regimen säger sig föra en legitim kamp mot terrorism i tre olika riktningar, PKK, IS och Gulen-rörelsen? Och så finns att beakta alla symptom på och risker för terrorspridning från Syrien/Mellanöstern till ett skrämmt, hukande Europa.

Tankar om informationskriget

Och så detta med informationsgivningen under de sju tragiska åren. Vad vet vi egentligen? Vad har vi egentligen fått veta, i de olika stadierna på Syriens Via Dolorosa? Att dessa frågor måste ställas beror ju på både att det blodiga krigets farlighet gjort det särdeles svårt för journalister och andra rapportörer att finnas på plats för att sakligt rapportera och informationen ofrånkomligen blivit ett vapen i händerna på stridande parter som haft allt att vinna på att deras version av vad som är svart (och förtjänar demonisering) och vad som är vitt (och bör heroiseras) ges spridning. Konsekvensen av dessa båda faktorer utmynnar i en serie frågor, frågor om Syrien-tragedins bedömda men inte säkert kända kvantiteter, i stort som i detalj.

Om IS: hur många var de som mest, och hur många dog respektive skadades till följd av koalitionsbekämpningen, i första hand alla bombangrepp? Hur många militära och civila offer krävde IS' krigföring och terror? Hur många avrättades? Och Assad-regimen: hur många föll – och faller fortsatt – offer för regimens och dess stödländers krigföring och terrorhandlingar, hur många har dött i Assads fångelser? (Om just detta, liksom om allehanda rebellgruppers terrorhandlingar, kommer frågor om ansvarsutkrävande och

krigsförbrytelser att handla om och när kriget till sist tar slut).

Och så, bland alla ofullständigt besvarade frågor, den för oss i väst som deltagit i koalitionen mot IS, kanske allra känsligaste att ställa och försöka besvara: hur många civila människor, i Mosul, Raqqa och alla andra IS-ockuperade platser, dog som en direkt konsekvens av den USA-ledda, multilaterala insatsen för att befria dem – och som konsekvens av att krig nuförtiden, och särskilt i det skogfattiga Mellanöstern, äger rum företrädesvis i städer. Det är miljöer där både erövring och återerövring, både defensiv och offensiv, leder till stor förstörelse som tillsammans med den fysiska närheten mellan stridande och civilister drabbar civilbefolkningen särdeles hårt. Möjligtvis kommer, om och när fakta i det målet blir kända och dokumenterade, en efterhands- och utvärderingsdiskussion att uppstå om det rimliga och försvarbara i att befria en gisslantagen befolkning genom massiva flygbombningar mot den stad de hålls inspärrade i av sina plågoandar. Alltså den moraliska frågan

om i vilken grad ändamålet också här helgar medlen.

En monumental ovisshet

Sist och slutligen gäller det att komma ihåg att Mellanöstern ju inrymmer så många andra skiljelinjer och konflikter, många med den syriska – och irakiska – arenan som tummelplats. Att reda ut den syriska röran, svårt som det är och blir, är förvisso inte nog, men ingenting i den vidare mellanösternröran är nog det förutan. Sammantaget handlar landet – och regionen – om en monumental ovisshet och osäkerhet som manifesterar ett antal aktörer och provisoriska/varierande allianser som saknar kompass.

Redan när denna text kommer av trycket lär till följd av de komplexiteter som behandlats här ovan åtskilligt ha hunnit ändras, ytterligare.

Författaren är fil dr och ledamot av KKrVA samt tidigare ambassadör, statssekreterare och generaldirektör.

Noter

1. Den PKK i Turkiet ideologiskt besläktade kurdiska aktören i norra Syrien betecknas här och i andra sammanhang under flera förkortningar: YPG, People's Protection Units, är den väpnade grenen av partiet PYD, Democratic Union Party (med kontor bl a i Stockholm och Moskva). SDF, Syrian Defence Forces, är beteckningen på den bredare, men fortfarande YPG-ledda, gruppering med också arabiska och andra enheter, tillkommen på amerikanskt initiativ för några år sedan för att nedtona det exklusivt kurdiska inslaget och mildra turkisk kritik.
2. Här hänvisas tacksamt till framför allt Aron Lund och hans överdåd av kunniga skrifter.
3. Hänvisning här till krönika i Utrikespolitiska institutets skriftserie, januari 2017, Sahlin, Michael: "Erdogan besöker Athen".
4. Att tala om Turkiets ambivalenta hållning till regionens andra icke-arabiska stormakt, Iran, är att sammanfatta ett flertal dimensioner: den regionala klyftan sunni-shia, konkurrens om regional hegemoni, det energifattiga Turkiets beroende av iranska gasleveranser, intressekollisioner men också samarbete (Astana) om Syrien, m m. Samma grundläggande ambivalens gäller för de flesta av Turkiets bilaterala relationer i regionen.
5. När sista hand läggs vid denna text, medio februari 2018, aviseras besök i Turkiet både av nationelle säkerhetsrådgivaren H R McMaster (han som efterträdde Flynn!) och av utrikesminister Tillerson. Vad som därvid kommer att sägas och eventuellt överenskommas för att lossa på några av de bilaterala knutarna, om det är möjligt, hinner dock inte beaktas i denna text.